

ACTA POLITOLOGICA

www.acpo.cz

RECENZOVANÝ ČASOPIS | PEER-REVIEWED JOURNAL

2020 | Vol. 12 | No. 2 | ISSN 1803-8220

HAVLÍK, Vlastimil; KOMŮRKOVÁ, Lenka (2020).
Alternativa, nebo doplněk stranické demokracie? Pod-
pora technokratickému vládnutí v České republice. *Acta
Politologica*. Vol. 12, no. 2, pp. 1–17.
https://doi.org/10.14712/1803-8220/30_2019

Published: 27/04/2020

*Tento článek podléhá autorským právům, kopírování a využívání jeho
obsahu bez řádného odkazování na něj je považováno za plagiátorství a
podléhá sankcím dle platné legislativy.*

*This article is protected by copyright. Copying and use of its content and
presenting it as original research without proper citation is plagiarism,
which is subject to legal sanctions.*

Katedra politologie Institutu politologických studií
Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy

Department of Political Science, Institute of Political Studies
Faculty of Social Sciences, Charles University

Alternativa, nebo doplněk stranické demokracie? Podpora technokratickému vládnutí v České republice¹

Vlastimil Havlík, Lenka Komůrková²

Abstract:

The article deals with support of technocracy as an alternative system of the governance in the Czech Republic. In this article, technocracy is perceived as opposed to party democracy. The article contributes to the debate on the decline of party democracy and its possible replacement with another type of government. Based on the data from the European Values Study and using binomial logistic regression, the article explains the technocratic attitudes among the Czech citizens. On the contrary to the existing literature, technocratic government does not seem to be perceived as a substitute to party government but rather as a supplement to it.

Key words: *technocracy; technocratic attitudes; political trust; party democracy decline; Czech Republic*

Úvod

Jen málokterá instituce je tak úzce spjata s fungováním moderních zastupitelských demokracií jako jsou politické strany. Většina autorů dokonce považuje fungující systém politických stran za *conditio sine qua non* současných demokracií (Dalton & Weldon, 2005; Sartori, 2005). Vzhledem ke klíčové pozici politických stran v politickém systému jsou někdy demokratické politické režimy charakterizovány dokonce jako „*stranické demokracie*“ (*party democracy* – Caramani 2017, Mair 2002). Ačkoli byla pozice politických stran ve střední a východní Evropě po pádu komunistického režimu slabá (Lijphart 1992), brzy se i zde staly klíčovými institucemi nově vzniknuvších demokracií. Česká republika nebyla v tomto ohledu výjimkou. Nízká míra volatility a konstantní přítomnost pětice etablovaných politických stran činila z České republiky „*ostrov stability*“ ve vysoce nestabilním prostředí stranických systémů zemí střední a východní Evropy (Havlík 2015, Linek 2014, Powell, Tucker 2014).

Podobně jako v etablovaných demokraciích (Mair 2013), i v České republice došlo k oslabení politických stran. Poslední troje parlamentní volby otřáslu kdysi stabilním systémem politických stran, identifikace s politickými stranami poklesla a volatilita dosáhla bezprecedentně vysoké úrovně (Haughton, Novotná, & Deegan-Krause, 2011; Havlík, 2015).

¹ Text vznikl v rámci projektu *Radikalizace politiky ve střední Evropě v době krizí* (GA17-09296S) podpořeného Grantovou agenturou České republiky.

² Doc. Vlastimil Havlík, Ph.D. je docentem na Katedře politologie Fakulty sociálních studií Masarykovy Univerzity (Joštova 10, 602 00 Brno). Kontakt: havlik@fss.muni.cz. ResearcherID: A-5600-2018.

Mgr. Lenka Komůrková je absolventkou magisterského studia politologie na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity.

Podle dat z European Social Survey z roku 2016 téměř 78 % občanů České republiky nedůvěřovalo politickým stranám.

Cílem studie je analýza postojů k technokratické formě vládnutí, která představuje nejen v českém prostředí jednu z nejviditelnějších alternativ k vládě politických stran, a to jak v diskurzu nových politických stran (Havlík 2019), tak ve vládní praxi (Hloušek, Kopeček 2014). Zatím co řada studií se věnuje postojům k demokratickým institucím (Catterberg a Moreno 2006; Zmerli a Newton 2008; v českém prostředí např. Linek 2010), podstatně méně pozornosti je věnováno postojům občanů k technokratické formě vlády. Obzvláště chybí výzkum chápání toho, jak občané vidí technokracii a jak je jejich podpora pro tento typ rozhodování formována individuálními faktory (výjimkou je Bertsov, Pastorella 2017).

Tato studie přináší analýzu podpory technokracie jako alternativy k současnému stranickému vládnutí a přispívá k porozumění politickým postojům a ve svém důsledku aktuální politiky v České republice. Přestože technokracie bývá zpravidla pojímána (vedle populismu) jako alternativa stranické vládě, naše analýza ukazuje, že v českém případě je veřejností vnímána spíše jako komplementární, resp. nikoli striktně protichůdná k fungování politických stran.

Technokracie jako alternativa k vládě politických stran

Již od druhé poloviny 19. století bylo spojení mezi voliči a vládou v podmínkách rodící se masové demokracie organizováno především politickými stranami. Voliči vybírali mezi stranami, ačkoliv volně definovanými a organizovanými; zastoupení fungovalo skrze politické strany, vlády byly formovány stranami a také vládní odpovědnost byla zajištěna prostřednictvím politických stran. Jak uvádí Wildemann (1986: 6), „*stranická vláda [byla] klíčovým zprostředkovatelem institucionální legitimizace v demokratických vládních organizacích, podle níž se odlišoval demokratický moderní stát od ostatních typů*“. Podle Sartoriho tak „*občané v moderních demokraciích jsou reprezentováni prostřednictvím politických stran*“ (Sartori 1968: 471, též Schumpeter 1942 nebo Schattschneider 1942).

Důraz, který je kladen na politické strany, znamená ve svém důsledku důraz na stranickou demokracii, kterou lze definovat pomocí následujících prvků (viz také Katz 1986). V první řadě spojení mezi voliči a vládou není přímé, ale je zprostředkováno organizovanými politickými stranami jednajícími jako hlavní prostředníci v rámci volebního kanálu. Zájmy voličů a voličských skupin se promítají do programů stran, které soutěží o volební podporu. A konečně, vlády, které vznikly v důsledku stranické soutěže ve volbách, jsou ve své podstatě stranické, přičemž vítězové mají právo provádět program, který sami formulovali a který musejí porážení akceptovat. Jednoduše řečeno, moderní demokracie jsou stranickými vládami (Katz 1987) či stranickými demokraciemi (Müller 2000).

Politické strany nicméně přestávají být klíčovými aktéry v organizaci společnosti, tak jak tomu v extrémní podobě bylo třeba v Rakousku, Nizozemí, Itálii nebo meziválečném Československu. Zároveň se v důsledku otevřenosti ekonomik, provázanosti světového obchodu a také nadnárodní podoby Evropské unie (včetně specifické povahy evropského práva) omezuje reálný prostor pro realizaci nezávislých vládních politik, a tedy prosazování stranických programů.

Politické strany musely čelit změně, která je spojena s hlasováním na základě „*tradičních konfliktních linií (cleavages)*“ a vyrovnat se změnou ve struktuře společnosti a apelovat i na voliče, kteří dříve patřili do jiné skupiny vytvořené na základě štěpící linie nebo jsou příslušníky

zcela nového segmentu. O tomto období se hovoří také jako o období nástupu tzv. *catch-all stran* (Mair 2008: 220). Ve volbách zároveň narůstá význam hlasování vycházející spíše z konkrétních témat či problémů (*issues*) a kampaně kandidátů, než ze zažité stranické loajality (Dalton 2010: 10). Volební vzorce jsou méně strukturované, tudíž hůře předvídatelné a nekonzistentní, a identifikace voličů s politickými stranami klesá.

Na proměnu stranického vládnutí měla vliv i postupující globalizace. Geoffrey Garrett (1998) upozorňuje na to, že i navzdory nastupující globalizaci si země a jejich vlády (tudíž i politické strany) ztratily část kapacity pro politickou kontrolu, byť dopad soutěživé (volební) politiky nebyl tržní dynamikou zcela překonán (Garrett 1998: 2). Souvislost s „*krizí stranického vládnutí*“ má i postupný pokles loajality politickým stranám. Od 50. do 70. let měly strany relativně neomezený prostor pro formování svých politických výstupů, které mohly přímo ovlivnit jejich voliče. Zlom nastal na počátku 80. let, kdy politické strany ztratily schopnost výrazně ovlivňovat ekonomickou politiku, která byla spojena s rozdělením systému fixních směnných kurzů (*Bretton Woods*) a poté první krizí ropných cen (Mair 2008: 218).

Peter Mair (2013) dále hovořil o oddělení či odcizení občanů od politiky a jejich lhostejnosti vůči konvenční (stranické) politice. Příčina tohoto problému je Mairem spatřována na obou stranách, tedy jak na straně občanů, tak na straně politické třídy. Ty se od sebe postupně oddělují a navzájem se vzdalují. Dochází k vyprázdnění prostoru, ve kterém jsou občané a jejich reprezentanti v interakci. Oddělení občanů od politiky, jak ho chápe Mair, je vyjádřeno také vyloučením občanů z aktivní účasti na politickém životě na straně jedné a ustoupením politických vůdců do státních institucí na straně druhé. Tento proces má dva zajímavé průvodní jevy. Prvním z nich je nástup krajně pravicových nebo populistických politických stran a druhým průvodním jevem je rostoucí přijatelnost a legitimizace nepolitických nebo depolitizovaných způsobů rozhodování. (Mair 2013: 32).

Podle Daniele Caramaniho (2017) existují tři oblasti selhávání stranického vládnutí. První z nich je fakt, že politické strany postupně upustily od své funkce zastupování lidu a jejich hlavním cílem se stalo usilování o co nejvyšší volební zisk. Vládnoucí strany se zaměřují na krátkodobé (obvykle ekonomické) politiky, aby si zajistily opětovnou podporu voličů. Zaměřují se tak spíše na responsibilitu (reakčnost), než na odpovědnost vůči voličům. Strany tak nemají za cíl se rozhodovat zodpovědně, ale spíše přizpůsobují svoje jednání tomu, aby si zajistily volební podporu (Caramani 2017: 58). Strany jsou vnímány v první řadě jako „*volební stroje*“.

Druhou oblastí je kritika vládnutí (*governance*) v komplexním slova smyslu zahrnujícím mezinárodní organizace a soudy, trans-vládní síť a agentury, nezávislé regulační orgány apod. Lidé jsou vzdáleni od složitých rozhodovacích procesů, které jsou netransparentní a postrádají demokratickou legitimitu, což může přispívat ke kritice ze strany populistických aktérů. Z pohledu technokracie si politické strany neumějí poradit se složitými výzvami, které vládnutí (jak národní, tak supranárodní) přináší, a měly by řízení přenechat odborníkům. Politické strany kvůli nedostatku odborných znalostí vystupují mnohdy v pouhých manažerských rolích, které politický personál může stejně dobře přenechat odborníkům.

Třetí oblastí je mediatizace, kdy se strany snaží být co nejvíce v kontaktu s voliči a díky novým médiím mohou rychle reagovat na jejich preference. Kvůli neustálému dohledu ze strany médií jsou nicméně politické strany nuceny soustředit se na krátkodobé výsledky. Přicházejí tak s politikami a návrhy, které mohou snadno na mediálním trhu prodat. Kromě toho, komunikační dovednosti a snaha o „*samo-mediatizaci*“ způsobuje, že do popředí vstupují vlastnosti, které musí političtí lídři ukazovat, než aby se soustředili na prezentování

odborných znalostí v různých oblastech politiky. Za těchto podmínek je zodpovědná vláda nucena ustoupit krátkodobým prioritám politických stran (Caramani 2017: 58-59).

Výsledkem je pokles stranické identifikace, klesající členství v politických stranách, slabší důvěra v politické strany, rostoucí volatilita a pokles volební účasti, z čehož Peter Mair vyvozuje, že: „*Věk stranické demokracie skončil. I když strany samotné zůstávají, odpojily se od širší společnosti a věnují se formě soutěže, která postrádá smysl. Zdá se, že už nelze udržet demokracii v její současné formě*“ (Mair 2013: 1).

V rámci debaty o krizi stranické demokracie a úpadku stran se jako jedna z možných alternativ stranického vládnutí objevuje technokracie (Caramani 2017, Bickerton 2017). Technokratické formy vládnutí byly obhajovány již Platónem (k tomuto viz např. Fisher 1990: 67) a obecně je lze chápat jako výkon politické moci technokratickou nebo expertní elitou. Paul Fisher technokracii definoval jako „*systém řízení, ve kterém technicky kvalifikovaní odborníci vládou na základě svých odborných znalostí a postavení v dominantních politických a ekonomických institucích*“ (Fisher 1990: 17). Tato definice zdůrazňuje úzkou propojenost technokracie s tím, že experti se specializovanými znalostmi jsou klíčovým referenčním bodem v procesu vytváření rozhodnutí v oblasti veřejných politik. Empirické zkušenosti s technokratickou vládou nicméně odkazují spíše k technokracii jako formě reprezentace a výkonu politické moci, které mohou mít různé stupně, a to od jednoduchých poradních pozic pro odborníky až po jmenování nezávislých technokratických ministrů nebo premiérů (Bertsou a Camarani 2017, McDonnell a Valbruzzi 2014, Alexiadou 2018).

Stávající evropské demokracie mají dva typy zkušeností s technokratickým vládnutím. Prvním z nich jsou technokratické vlády, které bývají zpravidla jmenovány v důsledku politické krize, kdy politické strany nejsou schopné akceschopnou vládu vytvořit (Pastorella 2013: 16-19). Druhou zkušeností s technokracií je nárůst moci nevolených orgánů a institucí, které svoji legitimitu vyvozují především ze svých technických a administrativních kompetencí, a to jak na evropské, tak národní rovině vládnutí (Bickerton a Accetti 2017: 186). Podle Caramaniho stojí technokracie jakožto alternativní forma reprezentace na čtyřech základních bodech. Prvním je vize společnosti jakožto homogenní entity. Z tohoto hlediska existují řešení, která jsou buď dobrá, nebo špatná pro společnost jako celek. Technokracie předpokládá, že existuje obecný zájem a lze ho objevit (Caramani 2017: 60). Druhým bodem, kterým lze technokracii definovat ve vztahu ke stranické vládě, je „*neideologičnost*“. Rozhodování o politikách probíhá na základě toho, co je dobré pro všechny, na rozdíl od rozhodování mezi různými alternativami a návrhy, které si mezi sebou konkurují.

Zatímco je stranické vládnutí založeno na prospektivním mandátu (strany jsou spojovány s tím, co slibují), technokracie je založena na retrospektivním „*nezávislém*“ pohledu (záleží na jejich výstupech), jelikož pracuje prostřednictvím určité nejasnosti (vágnosti), než prostřednictvím přesně určeného programu. Dochází tak ke kompletnímu přenesení rozhodovacího procesu na vedení, které je nezpochybnitelné. (Caramani 2017: 60-61). Třetí charakteristikou je vize jednotné společnosti a odmítání plurality. Vztah mezi elitou a občany funguje bez zprostředkování politickými stranami, jelikož vše, co vzniklo na základě interakce mezi zprostředkujícími aktéry, je považováno za zkrácení obecného zájmu. V důsledku toho technokracie spoléhá na nezávislou elitu, které lidé svěřují úkol identifikovat společný zájem a nalézt vhodná řešení. Posledním bodem, pomocí kterého lze charakterizovat technokracii vůči stranické vládě, je absence odpovědnosti (accountability). Protože je technokracie založena na oddělení vládnoucí elity od občanů, neexistuje možnost občanů

vládnoucí experty sankcionovat, a to i z toho důvodu, že občané nemají schopnost posoudit činnost těchto expertů. (Caramani 2017: 61).

Souhrnně řečeno, technokracii je možno chápat jako antistranickou a antipolitickou. Jejím cílem je podle Daniele Caramani (2017) fungovat *nad* stranickou politikou, která je ze strany technokracie spatřována v negativním světle. Na rozdíl od pluralitní vize demokracie, jak ji stranická vláda interpretuje, technokracie věří v existenci objektivního zájmu společnosti, který může být determinován nezávisle na vyjádření a usměrňování zájmů subjektivních. Zatímco stranická vláda spoléhá na vyjadřování a shromažďování možných partikulárních zájmů, technokracie spoléhá na mechanismus sloužící k identifikaci objektivního a jednotného zájmu společnosti.

Technokracie v kontextu české politiky

V prostředí České republiky sehrávaly politické strany od počátku 90. let roli klíčových politických aktérů, navíc v prvních dvou dekadách fungování samostatného státu byl stranický systém stabilní. Poměrně stabilní a uzavřená povaha českého stranického systému byla jedním z typických znaků, který byl pro českou demokracii charakteristický. Poté, co se stranický systém v letech 1992 až 1996 upevnil, vyznačoval se stabilním modelem založeným na trvalé přítomnosti čtyř silných politických stran v parlamentu. Česká politická scéna byla sice do určité míry poznamenána volební volatilitou, ale šlo spíše o přesuny voličů mezi zavedenými volebními aktéry, než o volatilitu způsobenou úspěšným zavedením nových subjektů do systému stran (Hanley 2011: 116).

Český stranický systém byl tradičně považován za případ výjimečné stability v rámci východní a střední Evropy. Jeho stabilita byla oslabena ve volbách v roce 2010 (politické zemětřesení) a zejména ve volbách v roce 2013. Tyto volby s sebou přinesly nebývalý nárůst nových anti-establishmentových stran, což by mělo být považováno spíše za transformaci než za nahrazení (Havlík a Voda 2016: 119). Ladislav Cabada (2016) zastává názor, že k otevření prostoru pro odlišný (personalizovanější) přístup k politické soutěži přispěla nízká důvěra a špatná image politických stran. Tradiční politické strany byly doplněny novými politickými subjekty stavějícími své strategie na „*manažerizaci politiky*“, tedy na představě, že politiku je možné či dokonce nutné uskutečňovat jako obchod (Cabada 2016: 69).

S proměnou tradičních stran a vznikem nových stran souvisí také proměna politického stranictví jako takového. Vývoj v České republice je možno chápat jako součást dlouhodobé změny, ke které obecně dochází v evropských liberálně demokratických systémech a která by se dala popsat jako narůstající napětí mezi základními funkcemi politických stran. Setkáváme se s dramatickým poklesem členské základy politických stran, narůstající závislostí na státním financování a v konečném důsledku s centralizací a profesionalizací volebních kampaní (Hloušek a Kopeček 2012: 23).

Oslabování role politických stran se v kontextu fungování stranické demokracie v České republice projevilo také vznikem technokratických („*úřednických*“) vlád. Tyto vlády byly tvořeny ve větší či menší míře nestranickými odborníky. Doposud byly v České republice vytvořeny tři vlády, které se označují jako úřednické nebo polopolitické – Tošovského, Fischerova a Rusnokova (Hloušek a Kopeček 2012: 56, Brunclík 2016: 19; Brunclík 2014). Všechny technokratické vlády byly důsledkem politické krize neschopnosti politických stran generovat vládní většinu (v případě Rusnokova kabinetu před volbami 2013 sehrál významnou roli i prezident Miloš Zeman, který vládu jmenoval i přes deklarovanou pravostředovou

parlamentní většinu). Zároveň se všechny zmíněné vlády těšily nebývale vysoké důvěře ze strany veřejnosti, což odráželo narůstající skepsi k politickým stranám a politice jako takové, a současně naději, že „vláda odborníků“ vedená expertem je schopna lépe řešit hospodářské i jiné problémy země. Podpůrně také zafungoval tradiční jev, kdy je nová vláda, ještě neposkrvněná konkrétními kroky, vždy populární (Hloušek a Kopeček 2012: 66-67).

Za další projev tendence oslabování role politických stran můžeme považovat objevení se aktérů, kteří zpochybňují roli politických stran a stranické demokracie a zároveň jako možnou alternativu nabízejí expertní vládnutí. V posledních letech je nejvýraznějším aktérem v této souvislosti hnutí ANO. Hnutí ANO samo sebe nepovažuje za stranu (ačkoliv samo ANO neidentifikovalo termín „*hnutí*“ a nevysvětlilo, jak se podle jeho názoru liší od podstaty politické strany). ANO se tak obecně prezentuje jako strana/hnutí, které je apolitické a nabízí nepolitická řešení. Přesněji řečeno je u tohoto hnutí možno pozorovat zesilující trend expertizování politiky (Perottino 2016: 52). Expertizováním se míní zmizení politiky a její nahrazení odborným přístupem, v němž je rozhodování založeno na odborné analýze. Od expertů se očekává, že budou na každý problém nahlížet objektivně, neideologicky a nepoliticky, což povede ke zdánlivě objektivnímu rozhodování. Vyplývá z toho představa, že existují legitimní a objektivní odborníci (z nejmenovaného hnutí/strany), kteří mohou být odlišní od nelegitimních, subjektivních politických expertů všech ostatních stran (Perottino 2016: 52).

Proklamovaná odborná legitimita Andreje Babiše jako předsedy ANO je založena na jeho postavení jakožto úspěšného podnikatele, který sliboval uplatnění lepších a úspornějších opatření v řízení státu. Ideály Andreje Babiše při řízení státu jsou ve velké míře ovlivněny jeho dlouholetým působením ve sféře byznysu. Důraz na efektivnost, manažerské rozhodování a přímou odpovědnost se podobá řízení podniku (Havlík 2019). Andrej Babiš do české politiky vnesl druh „*anti-politiky*“, která oslavuje koncentraci moci v rukou podnikatelů, odborníků nebo manažerů, a nepřikládá participaci občanů a občanských skupin důležitou roli. Babiš se například postavil proti tomu, aby byl občanským a zájmovým skupinám dán prostor pro jejich názory v projektech státní infrastruktury a navrhl, aby byly zbaveny práv tak učinit (Hanley a Vachudová 2018: 286).

Teoretická očekávání

Podle Bertsou a Pastorelly můžeme očekávat, že pohled občanů na technokraty je ovlivněn jejich celkovým postojem k demokratickému vládnutí, což vychází z chápání technokracie jako protikladu k demokracii (viz výše) (Bertsou a Pastorella 2017: 432). Zároveň vyjádření podpory pro vládu nezávislých expertů znamená také přesvědčení o tom, že (obyčejní) lidé nejsou schopni skrze demokratický systém vybírat skutečně schopné osoby, které jsou způsobilé vládnout. Technokratické postoje znamenají přesvědčení, že existují objektivní, neutrální a neideologicky angažovaní odborníci, kteří jsou schopni vytvářet nejlepší řešení problémů, k nimž může v systému vládnutí docházet, na základě relevantních faktů, případně expertní kompetence. Nedůvěra občanů v politický systém a jeho instituce by tak měla ústít v podporu technokracie. Občané, kteří vnímají demokraticky zvolené vlády a instituce jako nedůvěryhodné, mohou vnímat technokracii jako alternativní způsob vládnutí, v němž rozhodují experti na základě svých odborných znalostí a nikoli na základě získaného mandátů od voličů (Bertsou a Pastorella 2017: 433-434).

Bertsou a Pastorella (2017) analyzovali data z European Values Study z roku 2008. Jejich výzkum o postojích obyvatel k technokracii ukázal, že občané, kteří nedůvěřují politickým

stranám a jimi utvořeným vládám, s větší pravděpodobností podporují větší roli nezávislých odborníků v politice. Zároveň také ukázal, že dopady na utváření kladných postojů k technokracii má i politická kultura formovaná zkušenostmi s autoritářským způsobem vládnutí.

Mariano Torcal a kol. (2002) se ve svém výzkumu zaměřili na analýzu antistranických postojů veřejnosti ve čtyřech zemích jižní Evropy. Prokázali, že ve veřejnostech těchto zemí existují dvě různé dimenze antistranictví. První dimenze je kulturní antistranictví, které odráží skepsi ohledně užitečnosti politických stran a politiků v demokratických systémech. Tato postojeová dimenze by měla vycházet z kulturních tradic a měla by být zakořeněna v základních hodnotách politické kultury a být odolná vůči krátkodobým změnám v politických podmínkách země. Druhou dimenzí antistranických postojů je reaktivní antistranictví. Tato dimenze představuje kritický postoj přijímaný občany v rámci odezvy na jejich nespokojenost s jednáním politických institucí a elit. Reaktivní postojeovou dimenzi lze vnímat na jedné straně jako produkt inkonzistence mezi sliby, ideologickými znaky a rétorikou konkrétních politiků a vnímáním aktuální performance demokracie a politických elit na straně druhé (Torcal a kol. 2002: 5-8).

Jelikož kulturní antistranictví předpokládá, že je tento postoj zakořeněný a souvisí s ním zpochybňování role politických stran v politickém systému, můžeme předpokládat, že zde existuje souvislost mezi vnímáním užitečnosti politických stran a podporou technokracii, jako náhrady za stranickou vládu. Můžeme tedy předpokládat, že se technokracie jakožto způsob vlády, která zcela vypouští roli politických stran, bude jevit jako vhodná alternativa lidem, kteří nepovažují politické strany za užitečné. Formulujeme tedy následující hypotézu:

H1: Technokracii více podporují lidé, kteří souhlasí s tvrzením, že politické strany nejsou užitečné.

Politické strany reprezentují pluralitní zájmy a alternativní názory, zatímco technokracie předpokládá existenci jednoho správného řešení, které bude v souladu s vizí obecného dobra. Na základě toho je možné usuzovat, že pokud si lidé myslí, že jsou všechny politické strany stejné a neplní roli reprezentantů partikulárních zájmů ve společnosti, bude se jako lepší jevit technokracie, která představuje expertnější (lepší) nepolitickou alternativu.

H2: Technokracii více podporují občané, kteří si myslí, že politické strany kritizují jedna druhou, ale ve skutečnosti jsou všechny stejné.

Podpora technokracii by měla být spojena s obecnější nedůvěrou ve fungování politického systému, resp. jeho institucí. Tento přístup vychází z Eastonovy (1965) koncepce, která říká, že důvěra v politické instituce je odrazem toho, jak jejich výkonnost vnímají občané a co od těchto institucí očekávají. Z toho vyplývá, že dobře fungující instituce u lidí vzbuzují důvěru, kdežto nefungující instituce vytvářejí skepticismus a nedůvěru. Existuje několik výzkumů (Mishler a Rose 2001; Norris 1999; Rakušanová a Řeháková 2006), které potvrdily, že nejvýznamnějším prediktorem míry institucionální důvěry je vnímání toho, jak instituce fungují a jak jsou výkonné v očích občanů.

Spojitosť důvěry v reprezentativní instituce a postoje k technokracii testovali Bertson a Pastorella, kde předpokládali, že důvěra či nedůvěra v politické instituce má vliv na postoje občanů k technokracii. Podle nich může nízká důvěra v zastupitelské instituce zvyšovat podporu pro nezávislé experty, a naopak silná důvěra v politické instituce může snižovat

podporu pro systém technokratického vládnutí (Bertsou a Pastorella 2017: 435). Pokud vnímáme technokracii jako alternativu stranickému vládnutí, tento vztahu by měl být patrný především v institucích, které jsou založeny na stranické reprezentaci. Předpoklad o tom, že se zvyšující se důvěrou v zastupitelské instituce bude klesat šance na podporu technokracie jako systému vládnutí, se v jejich výzkumu potvrdil. Na základě toho formulujeme výzkumnou hypotézu následovně:

H3: Technokracii více podporují lidé, kteří mají nízkou důvěru v Poslaneckou sněmovnu.

Předpoklady pro stanovení další hypotézy vycházejí z podobného základu jako hypotéza předchozí. Na rozdíl od předchozí hypotézy, nyní budeme uvažovat o důvěře ve státní správu a úřady jako indikátoru podpory technokracii, neboť lidé, kteří důvěřují státní správě a úřadům, které samy o sobě představují určitou formu technokracie, by měli podporovat technokracii i jako systém vládnutí. Tato hypotéza má své opodstatnění i z hlediska toho, co bylo zmíněno v rámci dosavadního zkoumání postojů k technokracii, a to, že si občané mohou pod pojmem technokracie nebo vláda expertů představit i příslušníky státní správy a úředníky. Proto můžeme uvažovat o tom, že by právě důvěra ve státní správu a úřady měla mít vliv na podporu technokracii jako systému vládnutí. Nejedná se přitom o tautologickou úvahu, neboť pozitivní vnímání státní správy nutně neznamená podporu expertního vládnutí jako takového. Formulujeme proto následující hypotézu:

H4: Technokracii více podporují lidé, kteří mají důvěru ve státní správu a úřady.

Předpoklady pro formulování poslední hypotézy jsou spojeny se schopností respondentů zařadit se na ose pravice-levice ve specifickém kontextu české politiky. Nezávisle na tom, které štěpení v dané společnosti dominuje, je průměrný volič v západních demokraciích schopen umístit sebe i hlavní politické aktéry ve stranickém systému na pravolevé škále. Ačkoliv provedené analýzy naznačují, že takřka všichni voliči v západoevropských zemích jsou schopni se na kontinuu levice-pravice zařadit, je otázkou, zda prostorová představa levice a pravice má stejný obsah u voličů jako u politických elit nebo politických vědců, kteří se tématu věnují. Další otázkou je skutečná levicovost a pravicovost každého pólu osy (Sani a Sartori 1983).

Navzdory určitému poklesu tradičně definované pravolevé dimenze politického spektra ve vyspělých zemích je tato osa stále považována za proměnnou, která dobře vysvětluje politické chování. Schopnost zařadit se na ose levice-pravice odráží individuální ideologickou orientaci, která pozitivně souvisí se stranickou loajalitou či stranickou identifikací (Fuchs a Klingemann 1990, Huber 1989, Knutsen 1995). V českém kontextu jednak došlo v posledních letech k poklesu stranické identifikace a zároveň se objevili političtí aktéři, kteří otevřeně zpochybňovali význam pravolevého štěpení, zdůrazňovali valenční témata a jako alternativu nabízeli nepolitickou „středovou“ kompetenci svých lídrů a expertní rozhodování (Havlík 2019). V souvislosti se zkoumáním postojů k technokracii v České republice budeme předpokládat, že respondenti, kteří se na škále umístili do středu, budou spíše podporovat technokracii než ti, kteří se zařadili na levici nebo na pravici.

H5: Technokracii více podporují lidé, kteří se zařadili na ose levice-pravice do středu.

Data a metody

V empirické části textu využíváme metody sekundární statistické analýzy dat. Data pochází z páté vlny European Values Study (EVS) z roku 2017. Evropský výzkum hodnot je dlouhodobý mezinárodní projekt, který si klade za cíl mapovat vývoj hodnotových orientací v rámci Evropy. Výzkum pokrývá širokou škálu společenských témat jako je např. religiozita, rodinný život, tolerance k sociálním skupinám, politika nebo třeba postoje k problematice životního prostředí. Výzkum EVS tak chce poskytnout „*vhled do idejí, přesvědčení, postojů, preferencí, hodnot a mínění občanů napříč Evropou*“ (Rabušic a Kafková 2016: 7). Výzkum se opakuje přibližně každých 9 let a Česká republika se do něj zapojuje od roku 1991.

Výzkum v České republice je od roku 1999 koordinován Fakultou sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, v současné době Ústavem populačních studií při téže fakultě. Sběr dat v roce 2017 v České republice zajistila agentura STEM/MARK. Do vzorku, který byl vybrán na základě metody náhodného výběru, bylo zahrnuto 1812 respondentů starších 18 let. Protože byl vzorek respondentů vybrán na základě postupu náhodného výběru a v případě nezbytnosti ještě převážen podle parametrů údajů Českého statistického úřadu, jsou údaje získané v rámci dotazování plně reprezentativní pro populaci České republiky starší 18 let.

Dotazování probíhalo prostřednictvím standardizovaného osobního rozhovoru tazatelů s respondenty. V průzkumu se mj. objevily otázky věnující se důvěře jednotlivým politickým institucím nebo názory na úroveň demokracie a respektování lidských práv v ČR – v této sadě otázek se nacházely i otázky týkající se postojů k jednotlivým typům řízení České republiky, které budou klíčové pro tento výzkum (Rabušic a Chromková Manea 2018: 13). V české variantě dotazníku se objevily i otázky měřící postoje k politickým stranám.

Data jsou zpracována pomocí binární logistické regrese, která se využívá k odhadu šance na nějakou událost, která má dichotomickou (binární) povahu. Pro interpretaci výsledků jsou důležité dva ukazatele, a to statistické signifikace (významnosti) a poměru šancí (Exp/B/). Signifikance (Sig.) nám říká to, jestli můžeme zamítnout nulovou hypotézu o nezávislosti vztahů mezi proměnnými. Poměr šancí nám tak říká, o kolik se změní šance na změnu závislé proměnné, pokud se hodnota nezávislé proměnné změní o jednotku. Jestliže je hodnota poměru šancí rovna 1, znamená to, že se šance na změnu nezávislé proměnné nemění. Pokud je hodnota (Exp/B/) menší než 1, znamená to, že se změnou hodnoty nezávislé proměnné o jednotku dochází k poklesu šance, že jev nastane (kategorie nezávislé proměnné má tím pádem menší šanci na podporu technokracii než referenční kategorie). Pokud hodnota (Exp/B/) přesáhne hodnotu 1, znamená to, že se zvyšuje pravděpodobnost, že jev nastane (kategorie nezávislé proměnné má tak větší šanci na podporu technokracii než referenční kategorie) (Field 2009: 264-271). Současně budeme určovat celkovou sílu vztahu. V této spojitosti si budeme všimati Nagelkerke R^2 (Field 2009: 221).

Závislou proměnnou bude postoj k technokracii, který byl v dotazníkovém šetření European Values Study zjišťován pomocí otázky, která měla následující podobu: Teď popíšu různé typy politických systémů a zeptám se Vás, co si myslíte o každém z nich jako o způsobu řízení naší země. Mohl(a) byste u každého z nich říci, zda by šlo o velmi dobrý, poměrně dobrý, poměrně špatný nebo velmi špatný způsob řízení naší země? V případě technokracie šlo o systém popsáný jako „*Expertí, ne vláda, přijímají rozhodnutí, co je pro zemi nejlepší*“.

V případě závislé proměnné v našem modelu bude vytvořena nová proměnná „*postoj k technokracii*“, kdy dojde ke sloučení dvou krajních hodnot původní proměnné. Nová proměnná tak bude nabývat hodnot 0 a 1, kdy budou původní hodnoty 1 – velmi dobrý a 2 – spíše dobrý překódovány na 1 – pozitivní postoj. Stejně tak původní hodnoty 3 – spíše

špatný a 4 – velmi špatný budou překódovány na hodnotu 0 – negativní postoj. Cílem tohoto rekódování je jasně oddělit jedince, kteří by technokracii podpořili, od těch, kteří by ji jako způsob vládnutí v Česku nepodpořili.

Nezávislé proměnné byly stanoveny na základě teorie poklesu stran a stranické demokracie, kterým jsme se zabývali v předchozích částech práce. Do analýzy byly zahrnuty kromě vysvětlujících proměnných i tři kontrolní demografické proměnné (přehled proměnných nabízí Tabulka 1).

Tabulka 1: Seznam a popis použitých proměnných

Nová proměnná	Původní proměnná	Operacionalizace	Hodnoty
Podpora technokracii	Experti, ne vláda, přijímají rozhodnutí, co je pro zemi nejlepší	Velmi dobrý, spíše dobrý	0/1
Muž	Pohlaví		0/1
Věk 18-29	Věk v roce dotazování	18-29	0/1
Věk 30-44		30-44	0/1
Věk 45-66		45-60	0/1
Věk 60+		60 a více	0/1
Vzdělání základní	Jakého nejvyššího stupně vzdělání jste dosáhl(a)?	ZŠ	0/1
Vzdělání bez maturity		SŠ bez maturity	0/1
Vzdělání s maturitou		SŠ s maturitou	0/1
Vzdělání vysokoškolské		VŠ	0/1
Důvěra v PS vysoká	Důvěra v Poslaneckou sněmovnu	Vysoká, značná	0/1
Důvěra v PS střední		Ne moc velká	0/1
Důvěra v PS nízká		Vůbec žádná	0/1
Důvěra ve státní správu vysoká	Důvěra ve státní správu, úřady	Vysoká, značná	0/1
Důvěra ve státní správu střední		Ne moc velká	0/1
Důvěra ve státní správu nízká		Vůbec žádná	0/1
Odmítnutí politických stran	Politické strany nejsou užitečné	Rozhodně souhlasím, souhlasím	0/1
Politické strany jsou stejné	Politické strany kritizují jedna druhou, ve skutečnosti jsou ale všechny stejné	Rozhodně souhlasím, souhlasím	0/1
Ideologie střed	Škála levice - pravice	4-7	0/1
Ideologie pravice		8-10	0/1
Ideologie levice		1-3	0/1
Ideologie neví		Neví	0/1

Zdroj: Autoři.

Výsledky analýzy

Před vytvořením samotného regresního modelu jsme ověřili, zda mezi nezávislými proměnnými neexistuje multikolinearita, tzn. zda spolu některé nezávislé proměnné příliš nekorelují. V případě testování proporcí variability nebyla pro vícero proměnných zpozorována vysoká

hodnota. Hodnota VIF by se měla pohybovat mezi 1 a 5 a hodnota tolerance by neměla být nižší než 0,2 (Mareš a kol. 2015: 369). Multikolinearita mezi námi zvolenými nezávislými proměnnými zjištěna nebyla a do regresního modelu tak mohly být zahrnuty všechny náležitě nezávislé proměnné. Při zadávání proměnných do modelu v programu SPSS byla zvolena metoda enter (všechny nezávislé proměnné vstupují do modelu současně). Výsledný model logistické regresní analýzy představuje Tabulka 2.

Tabulka 2: Model binární logistické regrese

Proměnná	Kategorie	B	S.E.	Exp(B)
Pohlaví (ref. žena)	Muž	0,109	0,121	1,115
Věk (ref. 18-29)	30-44	-0,116	0,218	0,891
	45-66	0,006	0,226	1,006
	60+	-0,387	0,21	0,679
Vzdělání (ref. vysokoškolské)	Základní	-0,073	0,251	0,929
	Bez maturity	0,058	0,183	1,06
	S maturitou	0,286	0,172	1,331
Důvěra v PS (ref. vysoká)	Střední	-0,06	0,2	0,941
	Nízká	0,078	0,219	1,081
Důvěra ve státní správu (ref. nízká)	Vysoká	0,454	,206*	1,575
	Střední	0,253	0,182	1,288
Obecné antistranictví (ref. podpora politických stran)	Odmítnutí politických stran	-0,118	0,135	1,125
Politické strany stejné (ref. nejsou stejné)	Politické strany jsou stejné	0,042	0,154	0,959
Ideologie (ref. neví)	Střed	0,465	,219*	1,592
	Pravice	0,184	0,243	1,202
	Levice	0,182	0,249	1,199
Konstanta		-0,260	0,420	0,771
Nagelkerke R ²				0,037

Zdroj: Vlastní zpracování s použitím datového souboru EVS 2017, N = 1812.

Výsledky logistické regresní analýzy ukazují, že oproti předpokladům formulovaným v hypotézách nelze postoj k technokratickému způsobu vládnutí vysvětlit pomocí percepce potřebnosti a fungování politických stran. Podpora technokracie nesouvisí ani s negativním vnímáním Poslanecké sněmovny. Uvedené zjištění tedy naznačuje, že technokracie nebyla v roce 2017 českou veřejností vnímána jako protiklad k politickým stranám a velmi opatrně lze tvrdit, že je považována spíše za určitý doplněk vládě politických stran. Ostatně dosa-
 vadní zkušenost českého politického systému podporuje toto vysvětlení: vysoce populární technokratické vlády nikdy zcela nenahradily politické strany, stejně jako technokratický diskurz některých nových politických stran nepracuje ve svém důsledku s technokracií jako s úplnou alternativou stranické demokracie, ale je nesena především Babišem jako lídrem politické strany kladoucím důraz na odbornost. Interpretaci technokracie jako doplňku ke stranické demokracii podporuje i vyšší šance na podporu technokratickému vládnutí mezi těmi, kteří mají vysokou důvěru k byrokracii, ve srovnání s lidmi s nízkou důvěrou ve státní správu. Jinak řečeno, podpora ve vládu expertů není výrazem nespokojenosti s fungováním

státní správy. Pro kontrolu robustnosti výsledků jsme v modelu změnili kódování závisle proměnné a pojali podporu technokracii „přísněji“ (tedy pouze ty, kteří určitě souhlasili s tím, že mají rozhodovat experti). Až v tomto případě se ukázalo, že šance na velmi silnou podporu technokracii se zvyšuje s odmítáním důležitosti politických stran pro fungování politického systému (výstup z modelu je v příloze). Toto zjištění je důležité nejen z hlediska měření konceptů, ale i z hlediska věcného. Pouze zcela jasná preference technokracie je spojena odmítáním politických, zatímco v případě širěji pojatého souhlasu s technokracií je vnímána jako doplněk fungování politických stran.

Poslední nezávislou proměnnou v našem regresním modelu je zařazení na ose levice-pravice. Zde vyšla jako signifikantní hodnota koeficientu u kategorie střed. Znamená to tedy, že u respondentů, kteří se zařadili na pravolevé ose do středu, se šance na podporu technokracii zvyšuje o 59 % oproti nezařazeným. Tento výsledek je odlišný od dosavadních zjištění a ukazuje, že technokracii podporují ideologicky umírnění respondenti, což může souviset i s podobou stranického systému a silnou pozicí ANO jako středové technokraticko-populistické politické formace.

Závěr

Cílem textu bylo zjistit, co vede k veřejné podpoře technokracie v České republice. S technokracií tak bylo pracováno jako se systémem vládnutí, který představuje opoziční variantu k zavedenému systému stranického vládnutí. V tomto ohledu jsme se přiklonili ke konceptualizaci D. Caramaniho či P. Maira, kteří vnímají technokracii především jako alternativu pro stranický systém vládnutí.

Na základě dosavadního výzkumu postojů k technokracii a na základě debaty o podpoře technokracii jako důsledku selhávání systému reprezentativní demokracie bylo formulováno pět výzkumných hypotéz. Výsledky analýzy nicméně nepotvrdily, že odmítavý postoj k politickým stranám jakožto hlavním aktérům reprezentativní demokracie je spojen s technokracií jako alternativním systémem vládnutí. Podpora technokracii je také do jisté míry ovlivňována důvěrou ve státní správu a úřady, která představuje v politickém systému technokratický prvek sama o sobě, a rovněž ideovou orientací, kdy technokracii podporují spíše lidé, kteří se nezařadili na pravolevé ose na krajní hodnoty (levice nebo pravice), ale do středu. Uvedená zjištění zapadají do kontextu podoby technokracie v politické a diskurzivní praxi české politiky a naznačují důležitost specifického kontextu, především podoby vládnutí a systému politických stran.

V rámci budoucího výzkumu podpory technokracii by mohla být testována jiná sada proměnných, které by se zaměřovaly na jiné možné prediktory podpory technokracii i vzhledem k tomu, že celková vysvětlující síla modelu je poměrně malá. Dále by mohl být v souvislosti s budoucím zkoumáním podpory technokracii uskutečněn kvalitativní výzkum, pomocí něhož by mohlo dojít k detailnímu prozkoumání hlubších důvodů podpory technokracii. Tento typ výzkumu by také pomohl vyjasnit otázku, co si dotazovaní pod pojmem technokracie konkrétně představí a zda jejich představa technokracie odpovídá tomu, jak je technokracie vnímána v politologické sféře.

LITERATURA:

- ALEXIADOU, Despina (2018). Technocratic government and economic policy. In THOMPSON, William (ed.). *Oxford research encyclopedia of politics*. New York: Oxford University Press, pp. 1–24. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228637.013.614>
- BERTSOU, Eri; PASTORELLA, Giulia (2017). Technocratic attitudes: A citizens' perspective of expert decision-making. *West European Politics*. Vol. 40, no. 2, pp. 430–458. <https://doi.org/10.1080/01402382.2016.1242046>
- BERTSOU, Eri.; CARAMANI, Daniele (2017). Measuring Technocratic Attitudes among Citizens in Nine European Democracies. Research Note presented at the University of Leuven, May 23rd, 2017 [online; cit. 2020-02-01]. Dostupné z WWW: <<http://eribertsou.com/wp-content/uploads/2015/01/BertsouCaramaniWorkinProgress.pdf>>.
- BICKERTON, Christopher; ACCETTI, Carlo Invernizzi (2017). Populism and Technocracy: Opposites or Complements? *Critical Review of International Social and Political Philosophy*. Vol. 20, no. 2, pp. 186–206. <https://doi.org/10.1080/13698230.2014.995504>
- BRUNCLÍK, Miloš (2014). Co jsou úřednické kabinetů a za jakých okolností vznikají? Česká republika v mezinárodním srovnání. *Acta Politologica*. Vol. 6, no. 1, pp. 1–23.
- BRUNCLÍK, Miloš (2016). Three technocratic cabinets in the Czech Republic: a symptom of party failure? *Politics in Central Europe*. Vol. 12, no. 2, pp. 7–28. <https://doi.org/10.1515/pce-2016-0010>
- CABADA, Ladislav (2016). Český stranický systém v roce 2016: personalizační tendence, populismus a anti-politické přístupy. *Politics in Central Europe*. Vol. 12, no. 2, pp. 67–76.
- CARAMANI, Daniele (2017). Will vs. reason: the populist and technocratic forms of political representation and their critique to party government. *American Political Science Review*. Vol. 111, no. 1, pp. 54–67. <https://doi.org/10.1017/S0003055416000538>
- CATTERBERG, Gabriela; MORENO, Alejandro (2006). The individual bases of political trust: Trends in new and established democracies. *International Journal of Public Opinion Research*. Vol. 18, no. 1, pp. 31–48. <https://doi.org/10.1093/ijpor/edh081>
- DALTON, Russell J. (2010). Ideology, partisanship and democratic development. In LEDUC, Lawrence; NIEMI, Richard G.; NORRIS, Pippa (eds.): *Comparing democracies 3: Elections and voting behavior*. Thousand Oaks: Sage, pp. 143–164.
- EASTON, David (1965). *A systems analysis of political life*. New York: John Wiley.
- FUCHS, Dieter; KLINGEMANN, Hans-Dieter (1990). The Left-Right Schema. In JENNINGS, M. Kent; VAN DETH, Jan et al.: *Continuities in Political Action: A Longitudinal Study of Political Orientations in Three Western Democracies*. Berlin; New York: Walter de Gruyter, pp. 203–234.
- GARRETT, Geoffrey (1998). *Partisan Politics in the Global Economy*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511625633>.
- HANLEY, Seán (2011). Dynamika utváření nových stran v České republice v letech 1996–2010: hledání možných příčin politického zemětřesení. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*. Vol. 47, no. 1, pp. 115–137.
- HAUGHTON, Tim; NOVOTNÁ, Tereza; DEEGAN-KRAUSE, Kevin (2011). The 2010 Czech and Slovak parliamentary elections: red cards to the 'Winners'. *West European Politics*. Vol. 34, No. 2, pp. 394–402. <https://doi.org/10.1080/01402382.2011.546584>.
- HAVLÍK, Vlastimil (2015). Stable or not? Patterns of party system dynamics and the rise of the new political parties in the Czech Republic. *Romanian Journal of Political Science*.

Vol. 15, No. 1, pp. 180–202.

- HAVLÍK, Vlastimil; VODA, Petr (2016). The rise of new political parties and re-alignment of party politics in the Czech Republic. *Acta Politologica*. Vol. 8, no. 2, pp. 119–144.
- HAVLÍK, Vlastimil (2019). Technocratic Populism and Political Illiberalism in Central Europe. *Problems of Post-Communism*. Vol. 66, no. 6, pp. 369–384. <https://doi.org/10.1080/10758216.2019.1580590>.
- HLOUŠEK, Vít; KOPEČEK, Lubomír (2012). *Záchrana státu? úřednické a polopolitické vlády v České republice a Československu*. Brno: Barrister & Principal.
- HLOUŠEK, Vít; KOPEČEK, Lubomír (2014). Krize české politiky: Odejde zlo s politickými stranami? In KUBÁT, Michal; LEBEDA, Tomáš (et al.). *O komparativní politologii a současné české politice*. Praha: Karolinum, pp. 23–36.
- HUBER, John D. (1989). Values and partisanship in left-right orientations: Measuring ideology. *European Journal of Political Research*. Vol. 17, no. 5, pp. 599–621. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.1989.tb00209.x>
- KATZ, Richard S. (1986). Party Government: A Rationalistic Conception. In CASTLES, G. Frances; WILDENMANN, Rudolf (eds.). *Visions and Realities of Party Government*. Florence/Berlin: De Gruyter, pp. 31–71.
- KATZ, Richard S. (1987). Party government and its alternatives. In KATZ, Richard S. (ed.). *Party governments: European and American experiences*. Florence/Berlin: European University Institute/De Gruyter.
- KNUTSEN, Odbjørn (1995). Value orientations, political conflicts and left-right identification: A comparative study. *European Journal of Political Research*, Vol. 28, no. 1, pp. 63–93. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.1995.tb00487.x>
- LINEK, Lukáš (2010) *Zrazení snu? Struktura a dynamika postojů k politickému režimu a jeho institucím a jejich důsledky*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- MAIR, Peter (2002). Populist democracy vs. party democracy. In MÉNY, Yves; SUREL, Y. (eds.). *Democracies and the populist challenge*. London: Palgrave Macmillan.
- MAIR, Peter (2008). The Challenge to Party Government. *West European Politics*. Vol. 31, no. 1–2, pp. 211–234. <https://doi.org/10.1080/01402380701835033>
- MAIR, Peter (2013). *Ruling the void: The hollowing of Western democracy*. Verso Books.
- MCDONNELL, Duncan; VALBRUZZI, Marco (2014). Defining and classifying technocrat-led and technocratic governments. *European Journal of Political Research*. Vol. 53, no. 4, pp. 654–671. <https://doi.org/10.1111/1475-6765.12054>
- MISHLER, William; ROSE, Richard (2001). What Are the Origins of Political Trust? Testing Institutional and Cultural Theories in Post-communist Societies. *Comparative Political Studies*. Vol. 34, no. 1., pp. 30–62. <https://doi.org/10.1177/0010414001034001002>
- MÜLLER, Wolfgang (2000). Political parties in parliamentary democracies: Making delegation and accountability work. *European Journal of Political Research*. Vol. 37, no. 3; pp. 309–333. <https://doi.org/10.1111/1475-6765.00515>
- NORRIS, Pippa (1999). Institutional Explanations for Political Support. In NORRIS, Pippa (ed.). *Critical Citizens: Global Support for Democratic Governance*. New York: Oxford University Press, pp. 217–235.
- PASTORELLA, Giulia (2016). Technocratic governments in Europe: getting the critique right. *Political Studies*. Vol. 64, no. 4, pp. 948–965. <https://doi.org/10.1111/1467-9248.12217>
- PEROTTINO, Michel (2016). The Disappearance of Politics, or Depolitization the Czech Way. *Sociální studia/Social Studies*. Vol. 13, no. 1, pp. 45–56.

- POWELL, Eleanor Neff; TUCKER, JOSHUA A. (2014). Revisiting electoral volatility in post-communist countries: New data, new results and new approaches. *British Journal of Political Science*. Vol. 44, no. 1, pp. 123–147. <https://doi.org/10.1017/S0007123412000531>
- RABUŠIC, Ladislav; CHROMKOVA MANEA, Beata E. (2018). *Hodnoty a postoje v České republice 1991–2017 (Pramenná publikace European Values Study)*. Brno: Masarykova univerzita.
- RABUŠIC, Ladislav; KAFKOVÁ, Marcela Petra (2016). European Values Study – Studnice informací o změně hodnot a postojů v ČR a v Evropě v posledních desetiletích. *Sociální studia/Social Studies*. Vol. 7, no. 4, pp. 7–11.
- RAKUŠANOVÁ, Petra; ŘEHÁKOVÁ, Blanka (2006). *Participace, demokracie a občanství v evropském kontextu*. Sociologické studie / Sociological Studies. Vol. 6, No. 3. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR. 80 s.
- SANI, Giacomo; SARTORI, Giovanni (1983). Polarization, fragmentation and competition in Western democracies. In DAALDER, Hans; MAIR, Peter (eds.). *Western European party systems*. Beverly Hills/London: SAGE Publications, pp. 307–340.
- SARTORI, Giovanni (1968). Representation Systems. In *International Encyclopedia of the Social Sciences*, Vol. 13. New York: Macmillan 465–474.
- SARTORI, Giovanni (2005). *Strany a stranické systémy*. Brno: CDK.
- SCHATTSCHEIDER, Elmer E. (1942). *Party Government*. New York: Rinehart and Company.
- SCHUMPETER, Joseph. (1942). *Capitalism, socialism and democracy*. Harper and Brothers.
- TORCAL, Mariano; GUNTHER, Richard; MONTERO, José R. (2002). Anti-party sentiments in Southern Europe. In TORCAL, Mariano; GUNTHER, Richard; MONTERO, José R. *Political parties: old concepts and new challenges*. Oxford Scholarship Online. <https://doi.org/10.1093/0199246742.003.0010>
- ZMERLI, Sonja; NEWTON, Ken (2008). Social trust and attitudes toward democracy. *Public opinion quarterly*. Vol. 72, no. 4, pp. 706–724. <https://doi.org/10.1093/poq/nfn054>

Zdroj datového souboru

European Values Study 2017: Integrated Dataset (EVS 2017). GESIS Data Archive, Cologne. ZA7500 Data file Version 1.0.0, <https://doi.org/10.4232/1.13090>

Příloha

Tabulka 1: Popis proměnných

Proměnná	Hodnota	Min	Max	Četnost
Podpora technokracii	Ano	0	1	767
	Ne	0	1	784
Pohlaví	muž	0	1	528
	žena	0	1	723

Proměnná	Hodnota	Min	Max	Četnost
Věk	18-29	0	1	140
	30-44	0	1	327
	45-59	0	1	292
	60+	0	1	492
Vzdělání	základní	0	1	106
	bez maturity	0	1	403
	maturita	0	1	527
	vš	0	1	215
Důvěra v PS	vysoká	0	1	166
	střední	0	1	597
	nízká	0	1	488
Důvěra v byrokracii	vysoká	0	1	416
	střední	0	1	627
	nízká	0	1	208
Obecné antistranictví	ano	0	1	410
	neví	0	1	841
Strany jsou stejné	ano	0	1	989
	neví	0	1	262
Ideologie	levice	0	1	213
	střední	0	1	686
	pravice	0	1	247
	neví	0	1	105
Celkem	1251			

Zdroj: Autoři.

Tabulka 2: Model binární logistické regrese (přísnější pojetí podpory technokracii)

Proměnná	Kategorie	B	S.E.	Exp(B)
Pohlaví (ref. žena)	Muž	-0,132	0,160	0,876
Věk (ref. 18-29)	30-44	0,661	0,305	1,937
	45-66	0,628	0,315	1,873
	60+	0,405	0,303	1,499
Vzdělání (ref. vysokoškolské)	Základní	0,427	0,337	1,532
	Bez maturity	0,002	0,255	1,002
	S maturitou	0,290	0,236	1,336
Důvěra v PS (ref. vysoká)	Střední	0,051	0,247	1,052
	Nízká	0,235	0,270	1,265
Důvěra ve státní správu (ref. nízká)	Vysoká	0,624	0,258*	1,866
	Střední	-0,266	0,244	0,767
Obecné antistranictví (ref. podpora politických stran)	Odmítnutí politických stran	0,480	0,171*	1,617

Proměnná	Kategorie	B	S.E.	Exp(B)
Politické strany stejné (ref. nejsou stejné)	Politické strany jsou stejné	-0,055	0,209	0,946
Ideologie (ref. neví)	Střed	0,070	0,280	1,072
	Pravice	-0,148	0,323	0,863
	Levice	-0,175	0,329	0,840
Konstanta		-2,422	0,565*	0,089
Nagelkerke R ²				0,061

Zdroj: Autoři.